

VII. Arystoteles (384–322 przed Chr.)

1. Postać
 - a. Arystoteles był dzieckiem członkiem słynnej rodziny lekarskiej – jego ojciec był lekarzem Filipa Macedońskiego
 - b. ale także uczniem Akademii Platona.
 - c. Fascynował się zatem i przyrodą, zwłaszcza zjawiskiem życia,
 - d. ale także logiką.
 - e. Został także wybrany przez Filipa na nauczyciela jego syna Aleksandra. Aleksandra nauczył szacunku dla kultury greckiej, którą potem Aleksander szerzył w krajach podbitych przez siebie.
 - f. Dzięki pomocy finansowej Aleksandra ufundował w Atenach szkołę zwaną Lykeionem (Liceum).
2. Praca nad logiką.
 - a. Arystoteles pracował nad problemem postawionym przez Platona w Akademii: które słowa „chcą się łączyć” z innymi, i które idee mogą się spletać z innymi.
 - b. Odkryciem Arystotelesem było, że język mówi zawsze w pierwszej kolejności o rzeczach tego świata.
 - c. Uporządkował zatem typy orzeczników w 10 „kategorii” – z których pierwsza jest kategoria „substancji” (*ousia*) czyli tego, co istnieje konkretnie w tym świecie.
 - d. Na tej podstawie zbudował sylogistykę, czyli teorię rozumowań dotyczącą orzekania własności o rzeczach.
 - e. Logika pozwoliła Arystotelesowi przeciwstawić się Platonowi: Arystoteles uznał, że wiedza opiera się na poznaniu zmysłów, które przechodzi zawsze przez rozum.
 - f. Rozum posługuje się metodą sylogistyki w udowadnianiu twierdzeń naukowych.
3. Metafizyka, inaczej filozofia pierwsza albo teologia
 - a. Arystoteles wprowadza pojęcie filozofii pierwszej, nazwanej później *metafizyką* (od tytułu nadanego jego dziełu: *Metafizyka*, czyli *Ta meta ta physika* – To co następuje po pismach fizycznych).
 - b. Metafizyka szuka przyczyn rzeczywistości –
 - c. – i prowadzi filozofa do poznania pierwszej przyczyny, czyli Nieporuszonego Poruszyciela.
 - d. Rzeczy mają 4 przyczyny
 - i. Materialną (to, z czego rzeczy są)
 - ii. Formalną (to, jaką mają naturę)
 - iii. Sprawczą (to, co sprawia, że w ten sposób a nie inny rzeczy zostają poruszone)
 - iv. Celową (to ku czemu i z uwagi na co rzeczy się poruszają i zmieniają.
 - e. Kiedy na przykład drzewo rośnie,
 - i. rośnie ono w ziemi i z niej bierze swoje składniki (przyczyna materialna)
 - ii. nabiera ono kształtu drzewa: przyjmuje to, czym jest, czyli swoją Formę
 - iii. rośnie dlatego, że świeci na nie słońce (przyczyna sprawcza);
 - iv. rośnie „po to”, aby wypełnić swoją naturę, wyznaczoną przez jego Formę.
 - f. Rzeczy mają bowiem swoje natury, czyli właściwe im sposoby działania.
 - g. To, że mają swoje natury, musi wynikać z zasady, jaka kształtuje od środka: ich istoty.
 - h. Istota jest zaś wyznaczona przez Formę rzeczy, czyli zbiór cech, które każda z rzeczy danego gatunku posiada.
 - i. Forma nie jest jedynie zbiorem cech: stanowi logiczną całość, która określa wszystko to, czym rzecz jest, i wszystko to, czym się może ona stać. Poznajemy ją badając naturę rzeczy – i jej najwyższy stopień rozwoju.

- j. Forma kształtuje materię.
 - k. Materia jest zasadą mnogości, zmienności, i ruchu:
 - i. dzięki niej forma może być zwielokrotniona i istnieć w wielu rzeczach;
 - ii. dzięki niej rzeczy o jednej i tej samej formie mogą istnieć w różnych stadiach rozwoju, a więc mogą się poruszać i zmieniać.
 - l. Od Formy zatem pochodzi to, co jest w danej chwili w rzeczy urzeczywistnione, czyli co jest „w akcie”.
 - m. Od materii pochodzi to, że coś jeszcze zwykle w rzeczy pozostaje do urzeczywistnienia, czyli jest „w możliwości”.
 - n. Jeśli nic w rzeczy już nie ma w możliwości, to rzecz taką nazywamy *entelechią*.
 - o. Każda rzecz samodzielnie istniejąca jest substancją: czyli o niej orzekamy wszystko, a jej już nie orzekamy o niczym.
 - p. Substancja jest zatem nie tylko kategorią (typem orzecznika): istnieją rzeczy nazywane substancjami. Ściśle mówiąc, tylko one mają swoją Formę.
 - q. Substancja może zginąć, jeśli jej struktura fizyczna zostanie naruszona w tym stopniu, że jej materia nie będzie już w stanie nieść jej Formy.
4. Teleologia: nauka o celowości.
- a. Każda substancja, realizując swoją Formę, dąży do tego, czym jest.
 - b. Jej Forma jest kresem jej rozwoju (*telos*).
 - c. W przypadku ludzkich działań i wytworów ich kres można też nazwać celem (*skopos*).
 - d. 4 substancje świata fizycznego — woda, ogień, powietrze i ziemia — dążą zatem do swoich właściwych miejsc: ogień do środka, ogień na zewnątrz.
 - e. Świat porusza się nadal dlatego, że poruszają go intelekty sfer niebieskich wpatrzone w Pierwszego Nieporuszonego Poruszyciela.
 - f. Pierwszy Nieporuszony Poruszyciel jest czystą samomyślącą się myślą.
 - g. Intelekty sfer niebieskich podziwiają go, jest on zatem dla nich ich przyczyną celową jako przedmiot poznania, które czyni intelekty gwiazd doskonałymi.
5. Człowiek
- a. Natura człowieka jest określona przez jego Formę: jest ona ściśle określona, taka sama dla każdego człowieka, i nie można jej zmienić.
 - b. W naturze człowieka leży pełnić funkcje
 - i. Wegetatywne, czyli związane z życiem człowieka;
 - ii. Sensytywne (czyli zmysłowe);
 - iii. Rozumne.
 - c. Duszą człowieka, czyli zasadą jego życia, jest to, co określa jego naturę: jego Forma.
 - d. Człowiek jest zatem istotą materialną, którego Forma ginie wraz z ciałem.
 - e. Zarazem umysł ludzki zna Formy ujęte bez połączenia z materią. Cała wiedza naukowa dotyczy Form rzeczy.
 - f. Człowiek, istota materialna, ma zatem działania (czynności) niematerialne. Arystoteles wyjaśnia to w ten sposób, że rozróżnia
 - i. Intelpekt bierny, który przyjmuje poznanie Form, i jest odrębny dla każdego człowieka;
 - ii. Intelpekt czynny, który jest „boski” i „jedyny nieśmiertelny”. Intelpekt czynny tworzy w umysłach pojęcia Form rzeczy.
 - g. Nie jest jasne, czy intelekt czynny jest jeden i ten sam dla wszystkich, czy też każdy śmiertelny człowiek ma swój intelekt czynny.
6. Etyka
- a. Arystoteles zastanawia się, jaki jest naturalny cel ludzkiego życia.
 - b. Ludzie zwykle nie wiedzą, dokąd zmierza ich natura, ale zgadzają się co do nazwy owego celu dążeń — nazywają go szczęściem.
 - c. Zdaniem Arystotelesa ostatecznym spełnieniem życia człowieka jest poznanie teoretyczne: doskonałością człowieka jest teoretyczna kontemplacja Pierwszego Poruszyciela.
 - d. Nie jest to możliwe bez dóbr zewnętrznych, życia pozbawionego przyjemności i szacunku ludzkiego.

- e. Życie etyczne wymaga poddania rozumowi całości życia. Rządy rozumu w ciele nazywają się cnotą
 - i. Cnota jest złotym środkiem między skrajnościami.
 - ii. Cnota zarazem jest sprawnością całego człowieka, którą nabywamy starając się działać za każdym razem zgodnie z rozumem.
 - f. Choć istnieje cel życia indywidualnego, i choć szczęście społeczeństw płynie ze szczęścia jednostek, życie etyczne jest jednak poddane polityce
7. Filozofia polityki
- a. Człowiek jest bowiem istotą społeczną i bez społeczności żyć nie może.
 - b. Człowiek nie żyje dla społeczności: społeczność służy życiu człowieka.
 - c. Po to, aby istniała społeczność, pojedynczy człowiek musi jednak poddać się władzy, i musi czasem poświęcić swoje życie.
 - d. Naturalnym sposobem organizacji społeczeństw jest *polis*.
 - e. W *polis* obywatelami są jedynie ludzie wolni: mężczyźni, którzy w danym ustroju posiadają prawo uczestnictwa we władzy.
 - f. Przeanalizowawszy kilkadziesiąt ustrojów, Arystoteles proponuje jako najlepszy ustrój, który nie istnieje nigdzie: władzę arystokratów, którzy dyskutując problemy państwa, stają się w praktyce filozofami, i doskonalią swoją cnotę. Celem takiego państwa jest więc cnota obywateli.
 - g. Takie państwo, zwane po prostu *politeją*, z trudem można powołać do bytu.
 - h. Dlatego pod tą samą nazwą proponuje Arystoteles podobny ustrój, w którym szerzej przyznaje się prawa obywatelskie, i w którym celem życia ludzkiego nie jest już doskonalenie się w cnotcie.
 - i. Zasady ustrojowe obu państw, oprócz doboru obywateli, są identyczne:
 - i. Podział władzy na wykonawczą i prawodawczą;
 - ii. Zasada deliberacji: każdy obywatel uczestniczy w dyskusji politycznej.
 - iii. Rządy prawa: obywatele są równi dzięki temu, że nad władzą wykonawczą stoi prawo;
 - iv. Rządy tylko tych, którzy już byli rządzonymi.
 - v. Regulacja wychowania, tak aby kształcić młodych ludzi dla najlepszego ustroju;
 - vi. Walka z ubóstwem obywateli poprzez rozdawanie praw własności do ziemi